

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми. Інтеграція України до світової спільноти та реформування системи вищої освіти зумовлюють потребу створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя. Слід зазначити, що в умовах переходу до інформаційно-технологічного суспільства відбувається надзвичайно швидке оновлення змісту знань. За європейською кредитно-трансферною та акумулюючою системою (ECTS) ключовою складовою професійної освіти визнано індивідуальну роботу, саме тому їй відводиться близько половини годин навчального навантаження [1]. У зв'язку з цим одним із головних завдань вищої школи є оволодіння майбутнім фахівцем ефективними і раціональними методами самостійної навчальної діяльності, відповідно до особливостей конкретного фаху.

Процес реформування та розвитку системи вищої професійної освіти на сучасному етапі характеризується посиленням акцентів на підвищенні ролі самостійної роботи суб'єктів навчального процесу, що підтверджується основоположними засадами та вимогами Болонського процесу.

Організація самостійної навчальної діяльності курсантів вищого навчального закладу МНС України є важливим фактором підвищення ефективності навчального процесу, що передбачає формування навиків самоосвіти та саморегуляції, готовності до постійного поповнення знань, розвитку творчого мислення, позитивного ставлення до навчання, відмову від авторитарної педагогіки та визнання педагогіки співробітництва. Все більшої ваги набирає необхідність організації та контролю цієї діяльності, методичного забезпечення, а також визначення ролі викладача в цьому процесі.

На думку провідних учених, на сучасному етапі найбільш суттєва проблема – це оптимізація та активізація самостійної роботи. Питання організації самостійної роботи розглядали: А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Буряк, Н. Грекова, А. Денисова, В. Загвязинський, В. Козаков, Н. Краєвська, І. Лернер, О. Мороз, В. Паламарчук, В. Петрук, П. Підкасистий, Н. Сагіна, П. Сікорський, М. Скаткін, В. Сластьонін, О. Сущенко, В. Ужик, І. Шимко та ін.

Глобальні процеси інформатизації освіти надають можливості організації самостійної роботи на якісно новому рівні. Активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі досліджували: В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Кадемія, М. Козяр, І. Захарова, Н. Морзе, І. Роберт, Л. Шевченко та ін. Поряд із цим питання організації та методичного забезпечення самостійної роботи залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування алгоритму організації самостійної роботи майбутніх фахівців МНС України в умовах реформування системи вищої освіти на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні дослідники по-різному трактують поняття та сутність самостійної роботи. Зокрема самостійну роботу визначають як планову роботу, яка виконується за завданням та під методичним керівництвом викладача, але без його особистої участі.

Самостійна робота – це навчання, яке визначає здатність усвідомлено для себе ставити завдання, цілі, планувати власну діяльність, здійснювати її [2]. Самостійну роботу вважають специфічним видом навчальної діяльності, головною метою якої є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять [3].

Самостійна робота завжди має дидактичну спрямованість. Основною метою при цьому є вивчення нового матеріалу, вдосконалення набутих знань та вмінь, перевірка результатів навчання тощо. Рівень організації самостійної роботи значно впливає на формування

стійкого інтересу до навчальних дисциплін, на ступінь пізнавальної активності та на процес оволодіння фаховими знаннями, уміннями, навичками.

До структури самостійної роботи входять [3]: мотив, ціль, пізнавальні задачі, засоби виконання навчальних дій (алгоритм виконання роботи, надання консультативної допомоги, обґрунтування критеріїв звітності), види і форми контролю.

У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу, слід виділити [4]:

- проблемно-пошукові методи;
- метод проектного навчання;
- методи колективної розумової діяльності;
- метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Ефективність самостійної діяльності залежить від таких факторів:

- визначення оптимального обсягу матеріалу, що виноситься на самостійну роботу;
- активна позиція щодо самостійного опанування необхідних обсягів знань, позитивна мотивація самостійної навчальної діяльності;
- врахування індивідуальних особливостей;
- наявність чітко визначеної мети;
- наявність навчальних і методичних посібників, засобів сучасних інформаційних технологій;
- можливість безпосередніх консультацій з викладачем;
- систематичний контроль і самоконтроль.

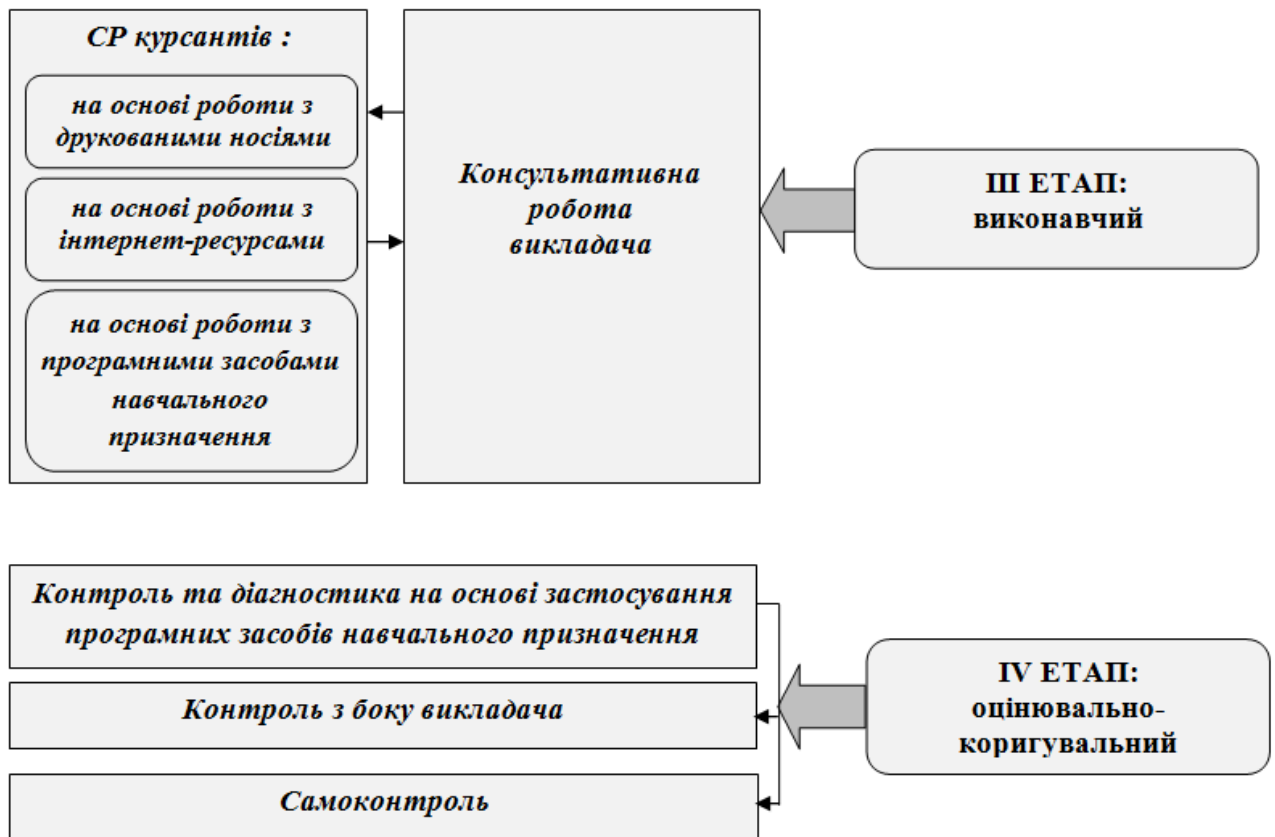

Рис. 1. Алгоритм організації самостійної роботи (СР) курсантів

Одне з основних завдань організації самостійної роботи полягає у розвитку такої риси особистості як самостійність. Поняття «самостійності» та «самостійної роботи» варто розрізняти. Відмінності між ними полягають у характеристиці пізнавальної діяльності суб'єкта навчального процесу. Самостійна робота здійснюється без допомоги та безпосереднього впливу педагога і за своїми зовнішніми умовами може бути репродуктивною або пошуковою. Щодо самостійності, то ця характеристика визначає внутрішню сутність, інтелектуальну складову діяльності. Вона виявляється у розумовій продуктивності, здатності ставити мету, приймати рішення, планувати, шукати варіанти розв'язання пізнавальних, творчих завдань тощо. Поняття самостійності відображає активність та ініціативність людини, її здатність ставити перед собою організаційні та пізнавальні завдання та самостійно їх розв'язувати [3].

Для ефективності самостійної навчальної діяльності в умовах вищого навчального закладу МНС України потрібне не тільки раціональне співвідношення аудиторної та самостійної роботи, їх методична організація, але й забезпечення необхідного супроводу цієї діяльності. Процес організації самостійної роботи курсантів дуже складний і багатогранний і потребує чіткого визначення послідовності виконання необхідних дій, тобто створення алгоритму організації самостійної роботи. Розробка та впровадження алгоритму сприяє забезпеченню належних умов для самореалізації майбутніх фахівців.

Отже, загальний результат самостійної роботи значною мірою залежить від способу її організації. У зв'язку з цим вважаємо доцільним застосування алгоритму організації самостійної роботи курсантів, що включає чотири етапи: підготовчий, організаційно-методичний, виконавчий, оцінювально-коригувальний (рис. 1).

На підготовчому етапі викладачем визначається мета самостійної роботи, здійснюється загальний відбір навчального матеріалу, що буде винесений на самостійне опрацювання. Поряд із цим викладач визначає перелік обов'язкових знань, умінь і навичок, які мали бути сформовані за результатами самостійної навчальної діяльності.

Закономірним є визначення цілей педагогічного впливу, які зводяться до наступних:

- формування знань і умінь у контексті змісту навчальної дисципліни;

– набуття здатності до самозабезпечення зовнішніх і внутрішніх умов успішності виконаної роботи;

– виховання особистісно-професійних якостей (цілеспрямованості, організованості, відповідальності, самостійності, активності, самоконтролю, дисциплінованості, мобільності тощо).

Організаційно-методичний етап передбачає методичну розробку необхідних навчальних матеріалів: переліку завдань для самостійної роботи, тестових завдань, переліку основної та додаткової літератури. Особливо ретельної підготовки потребує видання навчально-методичної літератури. Поряд із цим найбільш складною частиною є розробка програмних засобів навчального призначення, адже практичне використання засобів сучасних інформаційних технологій в навчальному процесі вимагає спеціальної підготовки. Незмінною умовою успіху завжди залишається власне переконання педагога у тому, що електронні матеріали є корисними, важливими та невід'ємними елементами вивчення дисципліни [5].

Існують різні визначення поняття «програмні засоби навчального призначення»: від програм, які використовуються тільки для самостійного оволодіння навчальним матеріалом, до всіх програм, які застосовуються в навчальному процесі. Як синоніми до цього терміна використовують: комп'ютерні навчальні програми, комп'ютерні програми навчального призначення, комп'ютерні програми педагогічного призначення, педагогічні програмні засоби, електронні навчальні курси та ін. Зміст даного терміна полягає в тому, що програми цього типу чітко орієнтовані на комп'ютерне забезпечення процесу отримання інформації і формування знань в певній галузі, контроль та тестування.

Програмні засоби навчального призначення поділяють на такі групи [6]:

– призначені для контролю (самоконтролю) рівня оволодіння навчальним матеріалом;

– тренажери для відпрацювання умінь, навичок навчальної діяльності, здійснення самопідготовки;

– інформаційно-довідкові, інформаційно-пошукові програмні засоби (системи), що представляють користувачеві можливість вибору необхідної інформації і висновку;

– імітаційні, що знайомлять того, хто навчається, з певними аспектами реальності для вивчення його основних структурних або функціональних характеристик за допомогою деякого обмеженого числа параметрів;

– моделюючі, що надають у розпорядження того, хто навчається, основні елементи і типи функцій для моделювання певного аспекту реальності;

– навчально-ігрові програмні засоби.

Науковці та педагоги пов'язують з програмними засобами навчального призначення важливі надії у підвищенні якості освіти. Ці засоби створюють передумови для інтенсифікації навчального процесу, створення методик, орієнтованих на розвиток особистості.

Під час *виконавчого етапу* характер самостійної роботи визначається типом навчально-виховного завдання, відповідно до якого самостійна робота може бути на основі роботи з друкованими носіями, на основі роботи з інтернет-ресурсами, на основі роботи з електронними засобами, спеціально розробленими викладачем. Значне місце в самостійній роботі займає використання інтернет-технологій для ефективного пошуку інформації. Доступність великої кількості електронних статей, книг, довідкової літератури та іншої інформації в інтернет-ресурсах, безумовно розширюють можливості для самостійної підготовки. Програмні засоби навчального призначення мають низку переваг, адже вони цілеспрямовано розроблені з метою вивчення тієї чи іншої дисципліни. Такі засоби використовують нові можливості презентації навчального матеріалу. Специфічними особливостями є інтерактивність, комплексне застосування тексту, графіки, звуку, відео; індивідуалізація навчання; адаптивність; моделювання завдань, контроль виконання тощо.

Виконавчий етап являє собою взаємозв'язок самостійної роботи курсантів та по мірі необхідності консультативної роботи викладача. Саме така організація роботи складає основу суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та курсантом.

Головна задача *оцінювально-коригувального етапу* – оцінка самостійної навчальної діяльності, а також коригування навчально-методичного забезпечення викладачем. Розвиток оцінювального компонента повинен бути спрямований від контролю й оцінки результатів викладачем до формування самоконтролю. Контроль на основі застосування програмних засобів навчального призначення полегшує рутинну роботу викладача та повинен спрямовувати курсанта до самоконтролю.

Висновки. Отже, слід зазначити, що самостійна робота є невід’ємною частиною навчального процесу у вищій школі, що сприяє поглибленню і розширенню знань, посиленню інтересу до пізнавальної діяльності. Викладач має чітко усвідомлювати, що самостійна робота вимагає ретельного її планування. Створення умов ефективної організації самостійної навчальної діяльності, перш за все, передбачає ґрунтовну науково-методичну підготовку. Алгоритм організації та проведення самостійної роботи повинен включати необхідні етапи, дотримання яких сприяє досягненню поставлених цілей – формуванню активної, самостійної, компетентної особистості, здатної до самовдосконалення та самоосвіти.

Література:

1. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С.Журавський, М.З.Згуровський.- К. : Політехніка, 2003. – 200 с.
2. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія / В.А. Петрук. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с.
3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение: Учебное пособие / В.А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 112 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / [М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр, Т.В.Ткаченко, Л.С.Шевченко]. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2008. – 186 с.
6. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / И.В. Роберт. – М. : Школа-Пресс, 1994. – 344 с.

У статті розглядається алгоритмічний підхід до організації самостійної роботи в умовах реформування системи вищої освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: самостійність, самостійна робота, інформаційні технології.

В статье рассматривается алгоритмический подход к организации самостоятельной работы в условиях реформирования системы высшего образования на современном этапе.

Ключевые слова: самостоятельность, самостоятельная работа, информационные технологии.

Algorithmic approach to the organization of independent work in the conditions of higher education system reformation in recent times is concerned in the article.

Keywords: independence, self-directed learning, information technology.